

Nález

Ústavního soudu (I. senátu) ze dne 18. listopadu 2003 sp. zn. I. ÚS 137/03 ve věci ústavní stížnosti V. P. proti rozsudku Krajského soudu v Praze z 6. 11. 2002 sp. zn. 30 Co 351/2002, kterým byl potvrzen rozsudek Okresního soudu v Kladně z 6. 6. 2002 sp. zn. 19 C 164/2001 o zamítnutí stěžovatelova návrhu na uložení povinnosti žalovanému vydat stěžovateli bezdůvodné obohacení.

Výrok

Rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 6. 11. 2002 sp. zn. 30 Co 351/2002 se zrušuje.

Odůvodnění

Krajský soud v Praze jako soud odvolací potvrdil rozsudek Okresního soudu v Kladně ze dne 6. 6. 2002 č. j. 19 C 164/2001-40, jímž tento soud zamítl návrh stěžovatele na uložení povinnosti žalovanému T., spol. s r.o., vydat stěžovateli bezdůvodné obohacení ve výši 9 000 Kč.

V odůvodnění napadeného rozsudku krajský soud uvádí, že stěžovatel vlastní nemovitost - objekt občanské vybavenosti č. 2375 na parcele č. 7 v k. ú. K., obec K. - podle kupní smlouvy ze dne 7. 1. 2000. Dne 28. 4. 1969 rozhodl Městský národní výbor v Kladně o přípustnosti této stavby, ve které je situována restaurace, prodejna a výměňiková stanice. Tato výměňiková stanice - kterou provozuje žalovaný - je součástí rozvodného tepelného zařízení pro dopravu tepelné energie a jsou na ni v sídlišti napojeny další objekty. Krajský soud dále reprodukoval argumentaci Okresního soudu v Kladně. Podle jeho názoru příslušný zákon (pozn. red.: správně vyhláška) č. 38/1963 Sb., o zřizování a provozování zařízení pro výrobu a rozvod tepla, ve znění pozdějších předpisů, v době povolení výměňikové stanice do trvalého provozu v roce 1970 oprávnění provozovatelů neřešil. Teprve zákon č. 89/1987 Sb., o výrobě, rozvodu a spotřebě tepla, zakotvil v § 20 odst. 1 oprávnění investorů (provozovatelů) zřizovat a provozovat zařízení pro rozvod tepla na cizích nemovitostech. Z ustanovení § 20 odst. 3 tohoto zákona plyne, že tato oprávnění vznikají dnem nabytí právní moci rozhodnutí o stavebním povolení a jsou věcnými břemeny vázajícími na dotčených nemovitostech, které se však nezapisují do evidence nemovitostí. Okresní soud odkázal na "odst. 4 společných a přechodných ustanovení zákona č. 222/1994 Sb.", o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o Státní energetické inspekci, v němž je zakotvena zásada, že oprávnění k cizím nemovitostem i omezení jejich užívání, jež vznikla před účinností tohoto zákona, zůstávají nedotčena. Krajský soud se pak dovolal ustanovení § 22 zákona č. 79/1957 Sb., o výrobě, rozvodu a spotřebě elektřiny (elektrizační zákon), jenž danou problematiku vzniku věcných břemen ze zákona rovněž upravoval, a ustanovení § 18 vládního nařízení č. 80/1957 Sb., kterým se provádí zákon č. 79/1957 Sb., o výrobě, rozvodu a spotřebě elektřiny (elektrizační zákon), ve znění pozdějších předpisů. Dále poukázal na zákon č. 89/1987 Sb., účinný od 1. 1. 1988, který zrušil § 18 citovaného vládního nařízení i zákon (pozn. red.: správně vyhlášku) č. 38/1963 Sb. Krajský soud proto dovodil, že i v době uvedení výměňikové stanice do provozu existovala platná právní úprava zakotvující vznik věcných břemen na cizích nemovitostech v souvislosti s provozem zařízení na rozvod tepla. V této souvislosti podtrhuje i právní úpravu zakotvenou v § 20 zákona č. 89/1987 Sb. a v § 45 odst. 3 zákona č. 222/1994 Sb., a dovolává se i ustanovení § 98 odst. 4 zákona č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon).

Krajský soud konečně odkazuje na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 1. 2001 sp. zn. 22 Cdo 1665/99, v němž je prý obdobná problematika podrobně rozebrána. V souzené věci dále poukazuje na to, že právním předchůdcem stěžovatele z doby před rokem 1989 byla socialistická organizace, jež podle tehdy platné právní úpravy neměla právo na náhradu za zřízení věcného břemene. Oprávněný z věcného břemene - tzn. provozovatel výměňikové stanice - mohl bezplatně využívat nemovitost povinného a toto právo mu vzniklo současně se vznikem věcného břemene. Nový vlastník - stěžovatel - tak nemůže nabýt více práv, než měl jeho předchůdce. Stěžovatel nabytí nemovitost, na které již v době nabytí věcné břemeno vázlo, a proto mu také nemohlo právo na náhradu za omezení vlastnického práva - podle mínění krajského soudu - vzniknout. Rozhodné je prý i to, že zatížení nemovitosti věcným břemenem má vliv na její obecnou cenu a bylo tak na stěžovateli, aby při sjednání kupní ceny k věcnému břemeni přihlédl. "V době, kdy bylo věcné břemeno zřízeno, nebyla skutečnost, že za jeho zřízení nebyla poskytnuta náhrada podle tehdy platného práva protiústavní, zejména když na základě tohoto břemene vznikla práva a povinnosti mezi

tehdejšími socialistickými organizacemi", uzavírá krajský soud.

V záhlaví uvedený rozsudek Krajského soudu v Praze napadl stěžovatel ústavní stížností, ve které zejména tvrdí, že postupem soudu bylo porušeno jeho právo zaručené čl. 11 odst. 4 Listiny základních práv a svobod (dále jen "Listina"). K tomu uvádí, že žalovaný - vedlejší účastník T., spol. s r.o. - je soukromou právnickou osobou podnikající za účelem dosažení zisku, který ke svému podnikání a rovněž k dosažení zisku užívá bezplatně nebytové prostory, jež jsou ve vlastnictví stěžovatele. Stěžovatel se dovolává i nálezu Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 102/94, publikovaného ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 2, nález č. 61, str. 175. Je přesvědčen, že vedlejší účastník (podnikatelský subjekt) - s ohledem na způsob a rozsah užívání předmětných prostorů jeho nemovitosti - měl stěžovateli poskytovat přiměřenou náhradu, jež odpovídá ceně, kterou by jiný podnikatelský subjekt za užívání obdobných nebytových prostorů v místě platil. Má proto za to, že takto nevyplacená náhrada na straně žalovaného - vedlejšího účastníka - je bezdůvodným obohacením, jež pouze zvyšuje jeho zisk na úkor stěžovatele.

Stěžovatel proto navrhl, aby byl napadený rozsudek Krajského soudu v Praze zrušen.

K ústavní stížnosti se vyjádřily Okresní soud v Kladně a Krajský soud v Praze, které odkázaly na odůvodnění napadených rozsudků a uvedly, že souhlasí s upuštěním od ústního jednání před Ústavním soudem.

Vedlejší účastník - žalovaný T., s.r.o., ve svém vyjádření v podstatě uvedl, že stěžovatel nabytí nemovitostí 7. 1. 2000, tedy v době, kdy na ní věcné břemeno vázlo, takže šlo o vlastnické právo již omezené. Věcné břemeno provozování výměňkové stanice vzniklo ze zákona, v souladu s právní úpravou platnou v době uvedení této stanice do provozu dne 17. 8. 1970. Povinným z věcného břemene byla tehdejší socialistická organizace, která neměla na náhradu za zřízení věcného břemene právo; tato skutečnost podle tehdy platného práva nebyla protiústavní. Stěžovatel jako nový vlastník nemovitosti nemohl tedy nabýt více práv, než měl jeho předchůdce. Vedlejší účastník proto navrhl, aby byla ústavní stížnost zamítnuta a aby Ústavní soud uložil stěžovateli, aby nahradil vedlejšímu účastníku náklady řízení. S upuštěním od ústního jednání vedlejší účastník nesouhlasil.

Ústavní soud přezkoumal formální náležitosti i obsah ústavní stížnosti a dospěl k závěru, že je důvodná.

Podle čl. 1 Ústavy České republiky je Česká republika svrchovaný, jednotný a demokratický právní stát založený na účtě k právům a svobodám člověka a občana.

Uvedený článek je základním interpretačním vodítkem činnosti všech orgánů státní moci České republiky. Lze z něho - byť nejen z něho - dovodit, že i při zachování (zásadní) kontinuity se "starým právem" je třeba výklad a použití právních norem podřídít jejich obsahově materiálnímu smyslu. Ústava proto jasně akcentuje hodnotovou diskontinuitu se "starým režimem" (komunistickým) a zdůrazňuje ochranu základních práv a svobod, jež z ústavního pořádku České republiky vyplývají (srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 19/93, Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 1, nález č. 1, str. 1 a násl.). Je zřejmé, že argumentace napadeného rozsudku Krajského soudu v Praze (i argumentace obsažená ve vyjádření vedlejšího účastníka) se od uvedených principů zřetelně odchyluje.

Její jádro totiž v podstatě tkívá v názoru, že oprávněný z věcného břemene (provozovatel výměňkové stanice) mohl již v minulosti bezplatně využívat nemovitost povinného (právního předchůdce stěžovatele), že nový vlastník nemůže nabýt více práv než měl jeho předchůdce a že v době zřízení věcného břemene nebyla skutečnost, že za jeho zřízení nebyla poskytnuta náhrada, podle tehdy platného práva protiústavní.

Uvedená argumentace evidentně přehlíží, že po listopadu 1989 došlo v Československu, nyní v České republice, k zásadním politickým a ekonomickým změnám. V jejich důsledku byl zaveden nový hodnotový systém moderní demokratické společnosti, jehož očima je třeba vykládat i staré právní normy, pokud dosud existují. Tento systém poskytuje - mimo jiné - i náležitou ochranu právu vlastnickému, jež patří mezi základní lidská práva. O takovou ochranu se jedná i v konkrétní souzené věci. Tomu nebrání - a to ani co do vlastního gramatického textu - ani ustanovení § 45 odst. 3 zákona č. 222/1994 Sb. ani ustanovení § 98 odst. 4 zákona č. 458/2000 Sb., jichž se napadený rozsudek dovolává; uvedené předpisy totiž stanoví, že oprávnění k cizím nemovitostem, jakož i omezení jejich užívání, která vznikla před účinností tohoto zákona, zůstávají nedotčena. Předmětem sporu však není - v daném případě - oprávnění vedlejšího účastníka užívat výměňkovou stanici ve stěžovatelově nemovitosti - což stěžovatel nenapadá - nýbrž toliko otázka jeho povinnosti platit za uvedené omezení stěžovatelova vlastnického

práva přiměřenou náhradu. Takovou povinnost uživatel výměňkové stanice v souzené věci má a to tím spíše, že jde o podnikatelský subjekt, který provozuje výměňkovou stanici za účelem komerčním.

Ústavní soud pro úplnost dodává, že rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 1. 2001 sp. zn. 22 Cdo 1665/99 se dotýká souzené problematiky jen okrajově, neboť v uvedeném řízení se jednalo o "zrušení práva věcného břemene ..." spočívajícího v instalaci a bezplatném užívání výměňkové stanice a o uložení povinnosti žalované straně odstranit výměňkovou stanici z domu. Právně tedy šlo o jinou otázku, než která je řešena v této souzené věci.

Ze všech uvedených důvodů dospěl Ústavní soud k závěru, že napadeným rozsudkem Krajského soudu v Praze došlo k porušení stěžovatelova základního práva zaručeného čl. 11 odst. 4 Listiny.

Proto Ústavní soud podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, ústavní stížnosti vyhověl a napadený rozsudek Krajského soudu v Praze podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona zrušil.

Za tohoto stavu Ústavní soud neuložil stěžovateli, aby nahradil vedlejšímu účastníku jeho náklady řízení (§ 62 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb.).

Nález

pléna Ústavního soudu ve složení JUDr. František Duchoň, JUDr. Vojen Güttler, JUDr. Pavel Holländer, JUDr. Ivana Janů, JUDr. Dagmar Lastovecká, JUDr. Jiří Mucha, JUDr. Jan Musil, JUDr. Jiří Nykodým, JUDr. Pavel Rychetský, JUDr. Miloslav Výborný, JUDr. Eliška Wagnerová a JUDr. Michaela Židlická ze dne 25. ledna 2005 sp. zn. Pl. ÚS 25/04 ve věci návrhu Krajského soudu v Praze na zrušení § 98 odst. 4 zákona č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon), (nález byl vyhlášen pod č. 134/2005 Sb.).

Výrok

Návrh Krajského soudu v Praze na zrušení ustanovení § 98 odst. 4 zákona č. 458/2000 Sb. se zamítá.

Odůvodnění

I.

Vymezení věci a rekapitulace návrhu

Ústavnímu soudu byl dne 17. 5. 2004 doručen návrh Krajského soudu v Praze na zrušení ustanovení § 98 odst. 4 zákona 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon), a to pro jeho rozpor s čl. 11 odst. 4 Listiny základních práv a svobod (dále jen "Listina").

V řízení vedeném Okresním soudem v Kladně pod sp. zn. 19 C 164/2001 byla projednávána žaloba V. P. proti žalované T., s. r. o., o zaplacení částky 9 000 Kč. Předmětem sporu byl tvrzený nárok žalobce na vydání bezdůvodného obohacení ve výši 9 000 Kč, které mělo představovat náhradu za užívání nebytových prostor žalovaným v domě ve vlastnictví žalobce, a to po dobu jednoho měsíce. Žalovaná společnost namítala, že je držitelkou licence pro zřizování a provoz rozvodných zařízení tepla, a v objektu žalobce má výměňkovou stanici. Tato výměňková stanice byla uvedena do provozu v roce 1970 a vážne na nemovitosti jako zákonné věcné břemeno. Provozováním činnosti, která odpovídá oprávnění z věcného břemene, nevzniká žalovanému bezdůvodné obohacení. Soud prvního stupně žalobu zamítl, když dal zcela za pravdu argumentaci žalované strany. Žalobce se proti rozsudku odvolal a Krajský soud v Praze rozsudkem ze dne 6. 11. 2002 č. j. 30 Co 351/2002-57 rozsudek soudu prvního stupně potvrdil, neboť se zcela ztotožnil s právními názory obsaženými v prvoinstančním rozsudku.

Na základě ústavní stížnosti žalobce byl rozsudek odvolacího soudu zrušen nálezem sp. zn. I. ÚS 137/03 ze dne 18. 11. 2003 (Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 31, nález č. 135). Ústavní soud vyslovil názor, že z čl. 1 Ústavy České republiky (dále jen "Ústava"), který je základním interpretačním vodítkem činnosti všech orgánů státní moci České republiky, lze dovodit, že i při zachování (zásadní) kontinuity se "starým právem" je třeba výklad a použití právních norem podřídít jejich obsahově materiálnímu smyslu. Ústava proto jasně akcentuje hodnotovou diskontinuitu se "starým (komunistickým) režimem" a zdůrazňuje ochranu základních práv a svobod, jež z ústavního pořádku České republiky vyplývají.

Ústavní soud v nálezu dále konstatuje, že po listopadu 1989 došlo v Československu, nyní v České republice, k zásadním politickým a ekonomickým změnám. V jejich důsledku byl zaveden nový hodnotový systém moderní demokratické společnosti, jehož očima je třeba vykládat i staré právní normy, pokud dosud existují. Tento systém poskytuje mimo jiné i náležitou ochranu právu vlastnickému, jež patří mezi základní lidská práva. O takovou ochranu se jedná i v konkrétní souzené věci. Tomu nebrání - a to ani co do vlastního gramatického textu - ani ustanovení § 45 odst. 3 zákona č. 222/1994 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o Státní energetické inspekci, ani ustanovení § 98 odst. 4 v současné době platného energetického zákona, neboť uvedené předpisy toliko stanoví, že oprávnění k cizím nemovitostem, jakož i omezení jejich užívání, která vznikla před účinností tohoto zákona, zůstávají nedotčena. Dovodil, že uživatel výměňkové stanice tuto povinnost má tím spíše, že jde o podnikatelský subjekt, který provozuje výměňkovou stanici za účelem komerčním.

Krajský soud v Praze poté, co obdržel shora uvedený náleze Ústavního soudu, kterým byl jeho rozsudek zrušen, řízení o odvolání žalobce přerušil podle § 109 odst. 1 písm. c) zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a obrátil se podle § 64 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen "zákon"), na Ústavní soud s návrhem na zrušení § 98 odst. 4 energetického zákona. V návrhu argumentuje, že v daném případě byla výměňiková stanice vybudována na základě rozhodnutí o přípustnosti stavby ze dne 28. 4. 1969 a ke dni 7. 7. 1970 bylo vydáno povolení k trvalému provozu. V té době byla předmětná problematika upravena zákonem č. 79/1957 Sb., o výrobě, rozvodu a spotřebě elektřiny (elektrizací zákon). Podle § 22 tohoto zákona, mimo jiné, za stavby a provozování elektrických vedení a jejich příslušenství na cizích nemovitostech v rozsahu vyplývajícím z povolené stavby nejsou energetické podniky povinny poskytovat náhradu, přičemž povinnost trpět výkon těchto oprávnění vázne na dotčené nemovitosti jako věcné břemeno. Podle § 38 elektrizačního zákona ve spojení s § 18 vládního nařízení č. 80/1957 Sb., kterým se provádí zákon č. 79/1957 Sb., o výrobě, rozvodu a spotřebě elektřiny (elektrizací zákon), se uvedené ustanovení elektrizačního zákona vztahuje přiměřeně také na zařízení pro rozvod tepla s příslušenstvím, kterým se rozumí mimo jiné výměňiky do rozlohy 30 m².

Po zrušení uvedeného vládního nařízení zákonem č. 89/1987 Sb., o výrobě, rozvodu a spotřebě tepla, (dále jen "tepelný zákon") byla podle § 20 odst. 4 tohoto zákona tatáž oprávnění energetických podniků věcnými břemeny vázajícími na dotčených nemovitostech, která se nezapisovala do evidence nemovitostí. Přitom bylo možné do šesti měsíců ode dne, kdy bylo povoleno užívání předmětného zařízení, požádat o jednorázovou náhradu, pokud výkonem tohoto oprávnění bylo podstatně omezeno užívání nemovitosti, která byla ve vlastnictví a užívání občana nebo v osobním užívání občana.

Tepelný zákon byl zrušen zákonem č. 222/1994 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o Státní energetické inspekci. Podle § 45 odst. 3 tohoto zákona oprávnění k cizím nemovitostem, jakož i omezení jejich užívání, která vznikla před účinností tohoto zákona, zůstávají nedotčena. Tento zákon byl zrušen nyní platným energetickým zákonem, který do svého ustanovení § 98 odst. 4 v podstatě převzal znění § 45 odst. 3 zákona č. 222/1994 Sb.

Krajský soud v Praze z uvedeného vývoje dovozuje, že podle platné zákonné úpravy je možné předmětnou výměňikovou stanicí užívat jako bezplatně zřízené věcné břemeno. S přihlédnutím ke shora uvedenému názoru Ústavního soudu je nutné toto omezení považovat za rozporné s čl. 11 odst. 4 Listiny, podle kterého takové nucené omezení vlastnického práva je možné jen ve veřejném zájmu, a to na základě zákona a za náhradu. Pokud podle § 98 odst. 4 energetického zákona oprávnění k cizím nemovitostem, jakož i omezení jejich užívání, které vzniklo před účinností tohoto zákona, zůstávají nedotčena, pak podle logického a gramatického výkladu zůstává dle názoru Krajského soudu v Praze nedotčeno i oprávnění bezplatně užívat cizí nemovitost k provozování zařízení pro rozvod tepla, tedy v té podobě, jak bylo původně zřízeno. Pokud platí ustanovení § 98 odst. 4 energetického zákona, bylo by uložení povinnosti platit náhradu vlastníku nemovitosti za omezení jeho vlastnického práva provozováním zařízení pro rozvod tepla v rozporu s tímto zákonným ustanovením.

Krajský soud v Praze tedy navrhuje, aby Ústavní soud nálezem ustanovení § 98 odst. 4 energetického zákona zrušil, a to pro jeho rozpor s čl. 11 odst. 4 Listiny.

II.

Rekapitulace podstatných částí vyjádření účastníků řízení

Ústavní soud zaslal návrh na zahájení řízení v souladu s ustanovením § 69 zákona účastníkům řízení - Poslanecké sněmovně a Senátu Parlamentu České republiky.

Poslanecká sněmovna uvedla, že motivem převzetí napadeného zákonného ustanovení, které je obsahově totožné s předchozí úpravou podle § 45 odst. 3 zákona č. 222/1994 Sb., bylo zachování právní kontinuity v případech dříve přidělených oprávnění k výrobě a distribuci elektrické energie, plynu a tepla. Domnívá se, že napadené zákonné ustanovení s předmětem sporu, kterým je povinnost platit úhradu za nucené omezení vlastnického práva, nesouvisí a nebrání, aby se vlastníku nemovitosti dostalo ochrany jeho vlastnického práva. Proto návrh nepovažuje za

důvodný.

Senát uvedl, že rozpor napadeného zákonného ustanovení s čl. 11 odst. 4 Listiny v jeho rozpravě před přijetím usnesení k návrhu zákona nebyl podpořen žádným argumentem a Ústavní soud ve svém rozhodnutí sp. zn. I. ÚS 137/03 takový rozpor neshledal. Jinak proti návrhu tohoto zákona zazněly zásadní připomínky. Týkaly se jednak rozlišitelnosti režimu náhrad v rámci časové řady postupně přijímaných zákonných úprav, dále neadekvátnosti jednorázové náhrady ke vzniklému věcnému břemeni a k povinnosti vlastníka provádět práce v souvislosti s udržováním energetických zařízení v ochranných pásmech na vlastní náklady. Zobecnění těchto výtek vedlo k zamítnutí návrhu tohoto zákona.

III.

Dikce napadeného zákonného ustanovení

Ustanovení § 98 odst. 4 energetického zákona zní:

"(4) Oprávnění k cizím nemovitostem, jakož i omezení jejich užívání, která vznikla před účinností tohoto zákona, zůstávají nedotčena."

IV.

Podmínky aktivní legitimace navrhovatele

Návrh na zrušení ustanovení § 98 odst. 4 energetického zákona byl podán Krajským soudem v Praze v souvislosti s jeho rozhodovací činností (řízením vedeným tímto soudem pod sp. zn. 30 Co 351/2002) podle čl. 95 odst. 2 Ústavy, a tedy v souladu s podmínkami obsaženými v ustanovení § 64 odst. 3 zákona. V předmětné věci na straně navrhovatele lze tudíž konstatovat naplnění podmínek aktivní legitimace.

V.

Ústavní konformita legislativního procesu

Ústavní soud je v souladu s ustanovením § 68 odst. 2 zákona v řízení o kontrole zákonů nebo jiných právních předpisů povinen posoudit, zda napadený zákon byl přijat a vydán ústavně předepsaným způsobem.

Ze sněmovního tisku 535 třetího volebního období Poslanecké sněmovny Ústavní soud zjistil, že energetický zákon navrhla vláda, která ustanovení § 98 odst. 4 nijak neodůvodnila. Z usnesení hospodářského výboru ze 44. schůze, konané dne 6. 9. 2000, Ústavní soud zjistil, že jím bylo doporučeno projednání a schválení návrhu zákona s pozměňovacími návrhy, které se však netýkaly ustanovení § 98 odst. 4. Usnesením Poslanecké sněmovny z 27. schůze třetího volebního období, konané dne 21. 9. 2000, byl vysloven souhlas s vládním návrhem energetického zákona, ve znění schválených pozměňovacích návrhů. V hlasování pořadové číslo 212 z přítomných 185 poslanců bylo 144 pro, 21 proti.

Usnesením výboru Senátu pro evropskou integraci ze 38. schůze druhého funkčního období, konané 11. 10. 2000, bylo doporučeno schválení zákona ve znění postoupeném Poslaneckou sněmovnou. Výbor Senátu pro hospodářství, zemědělství a dopravu na své 53. schůzi, konané dne 24. 10. 2000, doporučil vrátit návrh zákona Poslanecké sněmovně s pozměňovacími návrhy. Pozměňovací návrhy se však netýkaly ustanovení § 98 odst. 4. Senát usnesením z 22. schůze druhého funkčního období, konané dne 25. 10. 2000, návrh energetického zákona zamítl. Z hlasování č. 42 vyplývá, že pro zamítnutí návrhu zákona bylo z 51 přítomných senátorů 34 pro, proti bylo 8.

Usnesením Poslanecké sněmovny z 29. schůze třetího volebního období, konané dne 28. 11. 2000, byl Senátem zamítnutý návrh energetického zákona schválen. Z hlasování č. 29 vyplývá, že pro návrh zákona bylo ze 195 přítomných poslanců 136, proti bylo 26.

Prezident zákon podepsal 13. 12. 2000, premiérovi byl doručen k podpisu 15. 12. 2000 a vyhlášen byl 29. 12. 2000 ve Sbírce zákonů v částce 131 pod č. 458/2000 Sb.

Ústavní soud konstatuje, že energetický zákon byl přijat ústavně předepsaným způsobem.

VI.

Obsahový soulad napadeného ustanovení s ústavním pořádkem

Napadené ustanovení § 98 odst. 4 energetického zákona je ustanovením, které zachovává kontinuitu oprávnění k cizím nemovitostem, jakož i omezení jejich užívání, která vznikla před účinností tohoto zákona. Jde o ustanovení, které se dotýká soukromoprávních vztahů, pro které obecně platí zásada zákazu retroaktivity. Z této zásady zatím (až na nepatrné výjimky) vycházela ustanovení všech občanskoprávních zákonů, které byly přijaty na našem území po zrušení obecného zákoníku občanského z roku 1811. Vznik právních vztahů, jakož i nároky z nich vzniklé před účinností nové úpravy, se proto zásadně posuzují podle předpisů platných v době jejich vzniku. Z toho pohledu se napadené ustanovení nevymyká standardnímu řešení srovnatelné problematiky a tento způsob zákonné úpravy v žádném případě nelze považovat za rozporný s ústavním pořádkem. Jde-li o práva k věcem jako v tomto případě, pak jakýkoliv zásah do těchto práv, který se neopírá o svobodné rozhodnutí nositele práva nebo ústavně souladný zákon, by byl porušením práva vlastnit majetek, které je zakotveno v čl. 11 Listiny.

Navrhovatel svůj návrh na zrušení ustanovení § 98 odst. 4 energetického zákona opírá o nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 137/03 ze dne 18. 11. 2003. Vychází přitom z případu, který rozhoduje. V něm jde o to, že v roce 1969 na základě rozhodnutí o přípustnosti stavby bylo v této stavbě vybudováno zařízení pro rozvod tepla - výměňková stanice. Podle tehdy platné úpravy vzniklo tzv. zákonné věcné břemeno, které zatěžuje předmět stavby do současné doby. Existence tohoto věcného břemene spočívajícího v oprávnění provozovatele teploty bezplatně užívat zařízení pro rozvod tepla a zatěžujícího majitele stavby nebylo dotčeno žádnou změnou elektrizačního zákona, na základě kterého bylo zřízeno, a to i podle dnes platné právní úpravy. Z výše citovaného nálezu Ústavního soudu navrhovatel dovozuje, že bezplatnost tohoto omezení vlastnického práva je v rozporu s čl. 11 odst. 4 Listiny, neboť nucené omezení vlastnického práva je možné jen za náhradu.

Především je třeba zdůraznit, že z citovaného nálezu Ústavního soudu nic takového nevyplývá. Naopak Ústavní soud považuje existenci zákonných věcných břemen, která vznikla podle předchozích právních úprav za legitimní. Ostatně, kdyby takový názor nesdílel, musel by sám postupovat podle § 64 odst. 1 písm. c) zákona a navrhnout zrušení ustanovení § 98 odst. 4 energetického zákona. Senát Ústavního soudu pouze dovodil, že bezplatné užívání výměňkové stanice zatěžuje vlastníka nemovitosti natolik, že na něm nelze spravedlivě žádat, aby takový zásah do jeho vlastnického práva byl bezplatný.

Navrhovatel argumentuje tak, že pokud podle § 98 odst. 4 energetického zákona zůstávají oprávnění k cizím nemovitostem, jakož i omezení jejich užívání, která vznikla před účinností tohoto zákona, zachována a nedotčena, pak podle logického a gramatického výkladu zůstává nedotčeno i oprávnění bezplatně užívat cizí nemovitost pro provozování zařízení pro rozvod tepla, tedy v té podobě, jak bylo zřízeno. Naznačuje tím, že nelze ústavně konformním způsobem vyložit dopad napadeného ustanovení tak, aby při zachování věcných břemen vzniklých podle předchozích úprav, zejména v období komunismu, bylo možné úspěšně požadovat na nositeli oprávnění z takového věcného břemene jakékoliv peněžité plnění.

Ústavní soud takový názor nesdílí. Na jedné straně zůstává skutečností, že při zřizování věcných břemen na základě zákona je (a doposud vždy byla) náhrada za omezení vlastnického práva koncipována jako náhrada jednorázová, splatná v zákonem stanovených lhůtách tomu, kdo je vlastníkem nemovitosti, na níž zřizované věcné břemeno vázne. To lze dovodit z dříve i dnes platných cenových předpisů. I podle § 22 odst. 2 věty druhé elektrizačního zákona (obdobně jako i podle následných zákonů v této oblasti) mohl do tří měsíců ode dne, kdy bylo dílo uvedeno do trvalého provozu (užívání), vlastník nebo uživatel nemovitosti, která nebyla ve státním socialistickém vlastnictví, žádat, aby mu energetický podnik poskytl přiměřenou jednorázovou náhradu, pokud byl zřízením vedení podstatně

omezen v užívání nemovitosti. Bezplatně tedy bylo možné zřídit věcné břemeno jen tam, kde šlo o majetek ve vlastnictví státu. To bylo logické, neboť nebyl důvod, aby stát sám sobě vyplácel náhradu. Pokud takový majetek byl po roce 1989 privatizován, pak ho nabyvatel získal s tímto zatížením a ve vztahu k němu nelze hovořit o tom, že by toto zatížení vzniklo bezúplatně. Bylo na novém nabyvateli, jako na jedné ze smluvních stran, aby zahrnul takové zatížení do ceny za převáděný majetek.

Věcná břemena zřízená na základě zákona (tedy nejen podle energetického zákona) mají specifický režim, upravený veřejnoprávními předpisy, na jejichž základě byla zřízena. I když mají nesporný veřejnoprávní prvek daný způsobem jejich vzniku a účelem, kterému slouží, nelze přehlížet, že mají i významný prvek soukromoprávní. Občanské právo definuje věcné břemeno jako právo někoho jiného než vlastníka věci, které ho omezuje tak, že je povinen něco trpět, něčeho se zdržet nebo něco konat. Tzv. zákonná věcná břemena tento charakter mají také. Ostatně zákony, podle nichž vznikají, je tímto pojmem označují. Jejich režim však není zcela totožný s režimem smluvních věcných břemen, neboť se řídí speciální úpravou právních předpisů, které upravují činnosti, k jejichž provozování vznikly. Nejde však o úpravu komplexní, která by vylučovala použití obecné úpravy občanského práva o věcných břemenech. Proto pokud tyto speciální předpisy nemají zvláštní úpravu, řídí se jejich režim obecnou úpravou občanskoprávní.

Na danou problematiku je dále nutno pohlížet podle zásady nepravé retroaktivity. Podle této zásady vyplývají práva a povinnosti ze zřízeného věcného břemene nikoliv z právní úpravy, na jejímž základě vznikla, nýbrž ze současné zákonné úpravy zákonných věcných břemen. Pokud současné speciální předpisy zákonných věcných břemen neupravují náhrady související s jejich výkonem, je třeba použít úpravu soukromoprávní. Z ustanovení § 151n odst. 3 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, vyplývá, že nositel oprávnění z věcného břemene je povinen nést přiměřené náklady na zachování (údržbu) věci zatížené věcným břemenem a na její opravy. Zásadně tedy nelze užívat věcné břemeno zcela bezplatně, ale za úplaty, která zahrnuje výdaje spojené se zachováním věci a s jejími opravami. Pokud tyto náklady oprávněný z věcného břemene nenese, získává tím bezdůvodné obohacení, neboť za něj bylo placeno majitelem věci to, co měl po právu platit sám. Stanovení konkrétní podoby této úplaty je přitom věcí dohody oprávněného z věcného břemene s povinným z věcného břemene. Pokud k dohodě nedojde, je na návrh jednoho z nich povinen o této otázce rozhodnout soud.

V posuzovaném případě tedy lze ústavně konformním způsobem vyložit napadené zákonné ustanovení, a to v souladu s názorem vysloveným v nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 137/03. S ohledem na všechny uvedené důvody proto Ústavní soud návrh na zrušení § 98 odst. 4 energetického zákona zamítl.